

FAKELORE MU, GELENEĞİN İCADI MI, UYGULAMALI HALK BİLİMİ Mİ? HAMAMÖNÜ HİDİRELLEZ ŞENLİKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Is it Fakelore or Invention of Tradition or Applied Folklore? A Study on Hamamönü Hıdırellez Festivals

Dr. Erkan ASLAN**

ÖZ

Hıdırellez, bahar ve bolluk bayramı olarak gerek Türk dünyasında gerekse Türkiye'nin birçok bölgesinde varlığını sürdüren mevsimsel ritüelistik kutlamalardandır. Çoğunlukla 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlanan bu bayramın ismi, Hızır ve İlyas kelimelerinin halk ağzında birlikte söylenmesiyle oluşturulmuştur. İnanişâ göre Hızır ve İlyas adında doğaüstü niteliklere sahip iki peygamber, evlere gelerek bolluk ve bereket getirmekte ve zaman zaman insanların yardımına koşmaktadır. Hızır bu görevi karada, İlyas ise denizde yapmaktadır. Hızır ve İlyas senede bir gün, 6 Mayıs tarihinde bir araya gelmekte ve bu birliktelikten kaynaklı olarak da Hıdırellez kutlamaları yapılmaktadır. Tarihi İslamiyet'ten önceki dönemlere uzanan Hıdırellez'in, son zamanlarda özellikle belediyeler tarafından yeniden canlandırılarak şehir merkezlerinde festival havası içerisinde kutlandığı görülmektedir. Çalışmada, bu kutlamalardan biri olan Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi ve Altındağ Belediyesi tarafından organize edilen Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri; fakelore, geleneğin icadı ve uygulamalı halk bilimi kavramları çerçevesinde ele alınmıştır. 2019 yılında dokuzuncusu düzenlenen şenlik, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü akademik personeli ile öğrencilerinin katkıları ve belediyenin desteğiyle Hamamönü'nde bulunan bir parkta 5 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Şenlik esnasında ateşten atlama, tuz ekmek hakkı, âşık çadırı, masal çadırı, orta oyunu, çocuk oyunları, nisan taşı gibi birçok uygulamaya yer verilmektedir. İçerisinde, yukarıda bahsedilen ritüelleri barındıran bu tür kutlamalar, kimi zaman berabere fakelore tartışmalarını da getirmektedir. Fakelore, İngilizce "fake / sahte" ve "lore / bilgi" kelimelerinden oluşturulan ve sahte folkloru tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Çalışmada Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri, fakelore, geleneğin icadı ve uygulamalı halk bilimi bağlamında; geleneğin kutlanma zamanı, mekânı, ritüelistik özellikleri, işlevi ve katılımcıları açısından incelenmiştir. Şenliğin gelenek temelli olması ve herhangi bir maddi kaygı gözetmemesi, fakelore kavramından ziyade, çağdaş kente uyarlanmış bir uygulamalı halk bilimi örneği olarak ele alınması gerektiği sonucunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler

Hıdırellez, fakelore, uygulamalı halk bilimi, geleneğin icadı, festival.

ABSTRACT

Hıdırellez is one of the seasonal ritualistic celebrations that exist as a spring and abundance festival in many regions of Turkey and the Turkic world. The name of this festival which is mostly celebrated on May 5-6, has been created by the words Hızır and İlyas together in colloquial speech. According to the belief, the two prophets who have supernatural qualities called Hızır and İlyas bring abundance and fertility coming to the houses and running to help people from time to time. Hızır does this task on land and İlyas on the sea. Hızır and İlyas meet on May 6 once a year. They are made of Hıdırellez celebration due to this meeting. It is seen that Hıdırellez, whose history goes back to the periods before Islam, is celebrated in the festival atmosphere in the city centres, recently revived especially by municipalities. In this study, one of these celebrations, Hamamönü Hıdırellez Festival organized by Ankara Intangible Cultural Heritage Museum and Altındağ Municipality, has been examined within the framework of fakelore, the invention of tradition and applied folklore. The festival, which was held for the ninth time in 2019, was held on May 5 at a park in Hamamönü, with the contributions of the academic staff and the students of Ankara Hacı Bayram Veli University, Department of Turkish Folklore and with the support of the Municipality. During the festival, there are many rituals such as jump from fire, tuz ekmek hakkı (salt and bread distribution), the poet tent, tent of tale, theatre in the round, children's games, nisan taşı. Such celebrations, which include the above-mentioned rituals, sometimes bring fakelore discussions with it. Fakelore is a concept created from the words "fake / fake" and "lore / information" in English and is used to

* Geliş tarihi: 24 Temmuz 2018 - Kabul tarihi: 1 Haziran 2020

Aslan, Erkan. "Fakelore mu, Geleneğin İcadı mı, Uygulamalı Halk Bilimi mi? Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri Üzerine Bir İnceleme" *Milli Folklor* 126 (Yaz 2020): 75-85

** Doktor Programı Mezunlu. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı. Ankara/Türkiye, e.aslan36@hotmail.com ORCID ID: 0000-0002-5519-8486.

describe fake folklore. In the study, Hamamönü Hıdırellez festivals have been studied in terms of the time of celebration of tradition, place, ritualistic features, function and participants in the context of fakelore, tradition of invention and applied folklore. The fact that the festival is tradition-based and does not have any financial concerns has revealed the conclusion that it should be considered as an example of applied folklore adapted to the modern city rather than the concept of fakelore.

Key Words

Hıdırellez (Traditional Spring Festival), fakelore, applied folklore, invention of tradition, festival.

Hıdırellez, mevsimsel bir döngüye dayalı olarak genellikle 5-6 Mayıs tarihinde¹, bol-luk ve bereket getirmesi amacıyla kutlanan bir bahar bayramıdır. Türkiye'nin hemen her bölgesinde kutlanan bu bayram, bazı yerlerde "Evrüce", "Eğrice", "Kakava" gibi isimlerle de anılmaktadır. Halk arasında varlığını sürdüren yaygın bir inanışa göre, Hızır ve İlyas adında doğaüstü güçlere sahip iki peygamber, insanların yardımına koşmakla görevlidir. Hızır bu görevi karada, İlyas ise denizde gerçekleştirir. Hızır ve İlyas senede bir gün, 6 Mayıs tarihinde buluşarak hasret giderirler. Hıdırellez de bu buluşmadan kaynaklı olarak kutlanmaktadır. Hıdırellez kelimesi ise Hızır ve İlyas kelimelerinin halk ağzında birleşmiş şekli olarak ortaya çıkmıştır.

Hıdırellez bahar bayramı olarak yalnız Türklerde değil, başka milletlerde de kutlanmaktadır. "Tarih boyunca bahar veya yazın gelişiyile ilgili Mezopotamya, Anadolu, İran, Yunanistan ve Doğu Akdeniz çevresinde bazı tanrılar adına kutlamaların yapıldığı bilinmektedir. Sümer'de İnana ve Dumuzi, Babil'de İhtar ve Tammuz, Yunan'da Aphrodit ve Adonis, Mısır'da İsis ve Osiris, Hitit'te Hannahannas ve Telipinu buluşmaları bunlara örnek olarak verilebilir." (Kutlu, 2012: 92). Nitekim Hıdırellez, "Bahar Bayramı Hıdırellez" adıyla, 4-9 Aralık 2017 tarihleri arasında Kore Cumhuriyeti'nin Jeju adasında toplanan Hükûmetler Arası Komite, Değerlendirme Organının da olumlu tavsiyesi doğrultusunda Türkiye ve Makedonya adına çok uluslu miras olarak temsili listeye kaydedilmiştir (Oğuz, 2020: 41).

Köklü bir geçmişe sahip Hıdırellez, İslamiyet'ten önce de Türkler arasında varlığını sürdüren bir gelenektir. Abdulhaluk M. Çay'a göre, "Boz atlı Hızır inancı, eski Türk inançlarından boz atlı yol Tengri'si yani yol iyesi ile izah edilebilir. Bu eski Türk inancı İslamiyet'in kabulünden sonra Hıdırellez inancı olarak karşımıza çıkmaktadır." (1997: 19). Ahmet Y. Ocak ise "Türklerin İslamiyet ile birlikte Hızır ve etrafındaki telakki ve inançlarla temas ettikten sonra, onun gibi, yeşillik ve su unsurlarıyla sıkı ilişkisi bulunan doğaüstü bir şahsiyeti, eskiden beri kutlayageldikleri bahar ve yaz mevsimi ayinleriyle doğal olarak özdeşleştirdiklerini" (2012: 148) belirtmektedir. Görüldüğü üzere arkaik bir kökene sahip olan Hıdırellez, İslamiyet ile birlikte yeni dine uyarlanmış ve varlığını bu şekilde sürdürmeye devam etmiştir. Son zamanlarda, Hıdırellez'in çeşitli kurumların desteği ve teşvikiyle şehir merkezlerinde canlandırma yöntemiyle kutlandığı görülmektedir. "Canlandırma, artık kullanılmayan ya da terk edilmiş olan kültürel uygulamaları ve fikirleri yeniden harekete geçirmeleri ve yeniden icat etmeleri konusunda insanları yeniden harekete geçirmek ya da teşvik etmek" (Expert meeting on Intangible Cultural Heritage - Establishment of a Glossary, 10-12 Haziran 2002'den akt. Oğuz, 2014: 27) şeklinde tanımlanmaktadır. Bahsedilen yöntem kullanılarak yapılan kutlamalardan biri de her sene 5-6 Mayıs tarihlerinde, Ankara'nın Altındağ ilçesine bağlı Hamamönü bölgesinde yapılan Hıdırellez kutlamalarıdır.

2019 yılında dokuzuncusu düzenlenen Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri²; UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Somut Olmayan Kültürel Miras Enstitüsü Derneği ve Altındağ Belediyesi işbirliğiyle gerçekleştirilmektedir.

Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri, Hamamönü bölgesinde bulunan bir parkta kutlanmaktadır. Şenliğin bu bölgede kutlanmasının birçok özel sebebi vardır. Selcan Gürçayır Teke, konuyla ilgili olarak “Şenliğin yapıldığı bölgenin, yapılan düzenlemelerle önemli bir merkez hâline geldiğini, bundan dolayı yerli ve yabancı turistlerin uğrak mekânlarından biri olduğunu, bunun yanı sıra bölgenin kamu kurumlarına yakın olması ve bölgede pek çok restoran ve kafenin yer alması, mekânın gün boyunca pek çok kişi tarafından ziyaret edilmesini sağladığını ve bu özelliklerin, Hıdırellez kutlamaları için bölgeyi elverişli kıldığını” (2016: 50) belirtir.

5 Mayıs günü saat 11.00’de başlayan kutlamalar, akşam saat 20.00’de sona ermektedir.³ Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri’nin etkinlik örgüsü, şenlik afişinden⁴ de anlaşılacağı üzere şu şekildedir: Kır pikniği, Hıdırellez’e çağrı, protokol konuşmaları, Hıdırellez kapısından geçiş, gül ağacına dilek bağlama, Hıdırellez ateşinden atlama, masal çadırı, âşık çadırı, oyuncak evi, yumurta boyama, balık boyama, mâni çömleği, dilek çadırı, nisan taşı, kilit ile kısmet açma, kısmet çemberinden geçme, geleneksel çocuk oyunları, köy seyirlik oyunları, Dede Korkut Hikâyeleri canlandırma, âb-ı hayat çeşmesinden su içme, dilek kuyusuna para atma, mangala çadırı, salıncakta sallanma, tuz ekmek hakkı, bereket çuvaları, hedik ve şerbet ikramı, Karagöz çadırı, mâni atışması.⁵

Gül ağacına dilek dileme, ateşten atlama, mâni atışması yapma gibi Hıdırellez şenliklerinin kült uygulamalarını, çağdaş kentte yeniden canlandırılan Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri’nde de görmek mümkündür. Bu uygulamalara Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri’nde de yer verilerek geleneğin kent hayatına adapte edilmesi kolaylaştırılırken aynı zamanda şenliğin geleneksel bir alt yapıya sahip olduğu da gösterilmektedir. Hıdırellez’in şehir merkezlerine canlandırma yoluyla yapılan bu adaptasyonu, akıllara bağlamından koparılmış bir gelenek aktarımını getirmektedir. Çalışmada, Hamamönü Hıdırellez Şenliği’nin bağlamından koparılmış bir fakelore veya geleneğin icadı örneği mi, yoksa ritüelleri dönüşmüş bir uygulamalı halk bilimi örneği mi olduğu sorusuna cevap aranacaktır.

Folklor, bir disiplin olarak ortaya çıktığı ilk zamanlardan günümüze, incelediği ve-riler üzerinde hep bir koruma güdüsü taşımıştır. Folklordaki bu koruma güdüsü, alanın inceleme konusu yapılan ürünlerinin, saf-saf olmama gibi kavramlarla nitelendirilmesine neden olmuş, bu düşünceden kaynaklı olarak da ilk dönem folklor araştırmaları hep kırsal alanlarda yürütülmüş ve kentlilerin oluşturduğu folklor, ya görülmemiş ya da “fakelore” olarak düşünülmüştür.

Bununla birlikte Sanayi Devrimi’nin şehirde yarattığı istihdam sonucu, köyden kente yoğun bir göç olmuş ve şehirlerde köyden göçenlerin oluşturduğu yeni mahalleler meydana gelmiştir. Ayrıca teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte, köy ile kent arasında yeni bir bağ daha oluşmuştur. Televizyonun icadıyla şehirde yayımlanan bir program aynı anda köylerde de yayımlanmaya başlamış, böylece kent ve köy arasında bir kültür ortamı kurularak kültür alış-verişi gerçekleştirmeye başlamıştır (Aslan, 2015b: 13). Nitekim Marshall McLuhan’ın, manyetik keşiflerin, bütün insani ilişkilerde eş zamanlı alanı yeniden

yarattığını ve insan ailesinin “küresel bir köy” koşulları altında yaşadığını belirtmesi, durumu özetler niteliktedir (McLuhan, 2014: 47-48).

Küreselleşme, birçok bilim dalında zorunlu yöntem değişikliği meydana getirmiştir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkarttığı yeni kültür ortamları, köylü şehirli ayrımını ortadan kaldırmış ve halk tanımının yeniden düşünülmesine sebep olmuştur. Nitekim Alan Dundes tarafından yapılan aşağıdaki tanım, folklorun dinamikliği açısından önemli bir yerde durduğu gibi, araştırma alanının ve kaynak şahısların belirsizliği yönünden de çözümleyici özelliktedir: “Halk terimi en azından bir ortak faktörü paylaşılan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün ortak bir meslek, dil veya din olabilir ne olduğu önemli değildir. Bundan daha önemli olan ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendisine ait olduğunu kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır.” (Dundes, 2006: 16). Görüldüğü üzere Dundes’in tanımında halk, herhangi bir insan topluluğuna indirgenmiştir. Halkın herhangi bir insan topluluğu olduğunu kabul etmek; folklorun, insanın olduğu her yerde varlığını sürdürmesi demekle eşdeğer olduğunu da kabul etmek anlamına gelmektedir. Folklorun şehirde de varlığını sürdürmesi ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler, yeni bir tartışma konusunu olarak “fakelore”u gündeme getirmiştir.

Fakelore terimi, ilk olarak Richard M. Dorson tarafından 1950 yılında *American Mercury* isimli dergide kullanılmıştır. İngilizce “fake” ve “lore” kelimelerinin birleşmesiyle oluşturulmuştur. Fake; sahte, yapma, uydurma, taklit anlamına gelirken lore ise bilim, bilgi anlamına gelmektedir (Gürçayır, 2007: 7). Dorson, “Folklor ve Fake lore” adlı yazısında, folklorun çalışma alanının değiştirildiğini, kötüye kullanıldığını ve istismar edildiğini, halkın Paul Bunyan’ın anlamsız ve saçma koleksiyonuyla aldatıldığını iddia eder. Ona göre kütüphaneden kılmıdamadan para için yazanlar, uydurma masal ve kahraman kitapları sattılar (2007: 12). Richard A. Reuss ise fakelore teriminin, daha gündelik konuşmalarda popüler olan veya ticari bir başarı hâline gelen herhangi bir halk ya da halk geleneği anlamında kullanıldığını belirtir (1974: 305).

Görüldüğü gibi fakelore konusunda araştırmacıların üzerinde en fazla durdukları nokta, ticari amaçlarla yaratılan ve halk geleneğinde olmayan “uydurma gelenek”lerdir. Bu ifadeden yola çıkarak belirtmek gerekir ki, Hamamönü Hıdırellez Şenliği’nde ticari amaçlar için yapılan uydurma bir ritüel yoktur. Zaten şenlik esnasında yapılan ritüellerin büyük çoğunluğu gelenekte yer alan Hıdırellez ritüelleri ile örtüşmekte veya benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla Dorson’un fakelore konusunda yaptığı olumsuzlamaları Hamamönü Hıdırellez Şenliği’nde görmek mümkün değildir. Fakat şenlikte, gelenekte yer almayan bazı uygulamalara da yer verildiği görülmektedir. Örneğin Dede Korkut ile ilgili sunulan seyirlik gösteri ve nisan tası, geleneksel Hıdırellez kutlamalarında yer almamaktadır. Kültür ortamlarının eğitim boyutu düşünüldüğünde bu durum aslında olağan dışı değildir. Bununla birlikte çoğu durumda, kültür ortamları içerisinde birçok farklı kültürel öge aktarım sürecine girebilmektedir. Örneğin Kars’ın Kağızman ilçesinde yapılan Hıdırellez kutlamalarına son zamanlarda yöre âşıkları da katılmaya başlamış ve böylece kültür ortamı içerisinde çok katmanlı bir kültür aktarımı meydana gelmiştir. Aynı şekilde Hamamönü Hıdırellez Şenliği içerisinde dâhil edilen bu tür uygulamalar hem eğitimsel bir görev üstlenmekte hem de çok katmanlı bir kültür ortamı oluşturmaktadır. Dolayısıyla ticari, siyasi vb. bir kaygıyla ortaya çıkmayan bu tür uygulamaları folklorun değişken yapısıyla ilişkilendirmek daha doğru olacaktır.

Fakelore konusuna Richard M. Dorson ile benzer noktadan bakan bir diğer araştırmacı Marshall W. Fishwick'tir. Fishwick; Joe Magarac, Pecos Bill, John Henry vb. kahramanların da aslında Paul gibi uydurma olduğunu, bu tür kahramanların sözlü gelenekte yaşamadığını, yalnızca yazılı metinlerde yer aldığını söyler. Ona göre bu tür kahramanların yaratılması reklam amaçlıdır (Fishwick, 2007: 23-34). Görüldüğü üzere Fishwick, fakeloreun gelenekte olmayan kültürel öğelerin reklam amaçlı, yani ticari kaygılarla oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde yer verilen uygulamaların birçoğunun gelenek temelli olduğu görülmektedir. Bu yönüyle de şenliğin, Fishwick'in belirttiği fakelore özelliklerinde olmadığını, gelenek temelli olduğunu söylemek mümkündür.

Görüldüğü gibi hem Dorson hem de onun takipçileri fakelore konusunda oldukça olumsuz bir bakış açısına sahiptir. Onlara göre, Paul Bunyan gibi halk kahramanlarının aslında halka ait anonim ürünler olmadığı için, folklor kapsamında değerlendirilemez. Onlara göre bu tür kahramanların yaratılmasındaki temel amaç ulus bilincinin oluşturulmasını sağlamaktır. Fishwick'in tespitlerine dayanarak fakelore yapmanın bir diğer amacının reklam olduğunu söylemek mümkündür. Bütün bu görüşler dikkate alındığında ortaya şöyle bir soru çıkmaktadır: Folklorik ürünlerin değişen zaman şartları ile birlikte, farklı bağlamlarda yeniden üretilmesiyle ortaya çıkan kültür aktarımı sahte olup fakelore mudur, yoksa çağın gereklerine uygun olarak değişmiş / dönüşmüş bir folklor mudur?

Boria Sax, *The Tower Ravens* (Kule Kuzgunları) hikâyeleri üzerine yaptığı bir çalışmada, hikâyelerin Dorson'un bahsettiği fakelore kavramıyla büyük oranda örtüştüğünü fakat folklor ve fakelore arasındaki farkın, Dorson'un kabul etmek istediklerinden çok daha az açık olduğunu belirtir (2010: 236). Öncelikle şunu belirtmekte gerekir ki, bir folklor ürününün orijinalliğini belirlemenin yolu yoktur. Her folklor ürünü, tarihi seyri içinde, kuşaktan kuşağa aktarılırken mutlaka değişikliklere uğrar. Örneğin Milman Parry, "Sözlü Kompozisyon" veya "Sözlü Formül" adı verilen teori üzerine yaptığı çalışmalarda, Homer'in Odessa ve İlyada'sının ezberlenip aynen aktarılmadığını ve her icrada farklılıklara sahip metinlerin oluştuğunu ortaya koymuştur (Çobanoğlu, 2012: 264). Görüldüğü gibi Odessa ve İlyada gibi tarihi oldukça eskilere dayanan anlatılar bile belli bir değişiklikten geçmiş, hep aynı şekilde icra edilmemiştir. Sözlü metinler nasıl ki kuşaktan kuşağa aktarılırken belli değişikliklere uğruyorsa, bir mekâna bağlı yapılan geleneksel kutlamalar da değişen zaman şartlarına bağlı olarak farklı bağlamda kent hayatı içerisinde yeniden üretilebilirler. Bunun temel nedeni folklorun değişken yapısıdır ki, bu değişkenlik aslında folklorun en asli özelliklerinden biridir.

Fakelore tartışmalarına dâhil olan araştırmacılardan biri de Alan Dundes'tir. Dundes, Grimm Kardeşler'in, halkbilimi çalışmalarının öncülerinden olduğunu belirterek onların şu sözlerine atıfta bulunur: "Derlemeci her şeyden önce, kaydedeceği şeyleri uydurmadan ve ekleme yapmadan uygun yerlerde uygun tarzda anlatıcının ağzından aslına uygun ve tam olarak sadakatle yazıya geçirmelidir." (2007: 75). Dundes, Grimm'lerin bu söylediklerini uygulamadıklarını dolayısıyla onların çalışmalarının da saf ürünler olmadığını belirtmiştir (2007: 76). Dundes yine aynı yazısında Kalevala'nın da fakelore'un klasik bir örneği gibi görüldüğünü söyler (2007: 77). Burada Dundes'in görüşlerini dikkate alarak şunları söylemek mümkündür: Folklor ve fakelore arasında çok net bir ayrım yoktur. Bir ürünü fakelore kapsamında değerlendirip olumsuzlamaya kalkışmak, aslında birçok folklor ürününe de aynı olumsuzlamayı gerektirir. Dolayısıyla hiçbir folklor ürünü Dorson'un bahsettiği şekilde saf değildir.

Folklor ile fakelore arasında keskin bir ayrım yapmak zor olsa da, gelenekten beslenmeyen ve ticari amaçlar için uydurulan gelenekler, fakelore kapsamında değerlendirilebilir. Bu noktada fakelore'un en belirgin özelliğinin gelenekten beslenmemesi olduğu söylenebilir. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri bahsi geçen açıdan incelendiğinde yapılan birçok uygulamanın gelenek temelli olduğu görülmektedir. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri, gelenekte yer alan Hıdırellez ile kutlanma zamanı, mekânı, ritüelistik özellikleri, işlevleri ve katılımcıları açısından büyük benzerlikler göstermektedir. Zamansal açıdan bakıldığında Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nin tıpkı gelenekte yer alan Hıdırellez Şenlikleri gibi 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlandığı görülmektedir. Dolayısıyla Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde tıpkı gelenekte yer alan Hıdırellez kutlamalarındaki gibi, baharın gelmesine karşı gösterilen heyecanı görmek mümkündür. Kutlama yeri açısından, gelenekte yer alan Hıdırellez kutlamaları "Hıdırlık" adı verilen yeşil bir alanda kutlanmaktadır. Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri de gelenekte yer alan Hıdırellez kutlamaları gibi Hamamönü'nde yer alan yeşil bir parkta yapılmaktadır. Bu açıdan mekânsal özelliklerin de benzeştiğini söylemek mümkündür. Ritüelistik açıdan, gül ağacına dilek dileme, ateşten atlama, tuz ekmek hakkı, yumurta boyama, çember çevirme, kilit ile kısmet açma, mâni atışması gibi gelenekte yer alan ritüelleri Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nde de görmek mümkündür. Hamamönü Hıdırellez Şenliği'nin ritüelistik açıdan da gelenekten beslendiğini net bir şekilde söyleyebiliriz. İşlevsel açıdan bakıldığında her festival zaten belli bir misyona sahiptir. Yardımlaşma, dostluk, eğlence, toplumsal dayanışma gibi kavramların hepsini her iki gelenekte de görmek mümkündür. Ayrıca Hamamönü Hıdırellez Şenliği işlevsel açıdan Bascom'un (2014) bahsettiği dört işlev ile de örtüşmektedir. Bascom'a göre folklorun ilk işlevi eğlencedir. Bu işlev Hamamönü Hıdırellez Şenliğinin en belirgin işlevidir. Şenlikte gerek âşık atışmaları, gerek orta oyunu, gerekse çocuk oyunları hep bir eğlence içerisinde gerçekleşmektedir. İkinci işlev değerlere ve toplum kurallarına destek vermedir ki şenlik içerisinde barındırdığı kutsiyetle bu işlevi sağlamaktadır. Üçüncü işlev, eğitim ve kültür aktarımıdır. Şenlikte kurulan bereket çuvalları üzerinden Hızır'ın anlatılması hem bir eğitim hem de bir kültür aktarımıdır. Yine şenlikte yer alan meddah da aynı misyonu üstlenmektedir. Dördüncü işlev ise kişisel ve toplumsal baskılardan kaçıştır. Yine şenlikte geçirilen vakit boyunca insanların kişisel ve toplumsal baskılardan bir nebze de olsa uzaklaştığını söylemek mümkündür. Görüldüğü üzere, bütün bu özellikleriyle Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri folklorun dört işlevini de yerine getirmektedir. Hamamönü Hıdırellez Şenliği'ne katılanların niteliğine bakıldığında çoluk çocuk, genç yaşlı herkesin şenliğin bir parçası hâline geldiğini görmekteyiz. Bunun yanı sıra Hamamönü'nde yapılan kutlamalara protokolün katılması gelenekte olmayan bir durumdur. Canlandırma yöntemiyle aktif hâle getirilen geleneklere dâhil olan resmî protokoller ve gelenek üzerindeki rolleri, birçok araştırmacının da dikkatini çekmektedir. Debore Kodish, "Altmışlı Yıllarda Olgunlaşma Üzerine" başlıklı yazısında, "performansa dayalı halk bilimi teorisinin ve uygulamasının son zamanlardaki değerlendirmeleri de otorite ve "sahiplik" meselelerinin üzerine gitmemizi, temsili uygulamaları ve güç ilişkilerini incelememizi gerektirdi." (2014: 203) sözleriyle bahsedilen resmî güçlerin, uygulamadaki gelenek üzerindeki "sahiplik" rolüne dikkat çekmektedir. Barbara Kirshenblatt-Gimblett'in savunuculuğun ister akademide, isterse kamu sektöründe olsun araştırmanın biçimini bozabileceğini (2007: 53) belirtmesi de yine, egemen gücün gelenek üzerindeki yönlendirici gücüne yapılan bir atıf olarak düşünülebilir.

Aslında bu tür bir resmî protokolün olumsuz bakışa maruz kalmasının, onların gelecek üzerindeki yönlendirici gücünden kaynaklandığı açıkça görülmektedir. Bir başka ifadeyle bu olumsuzlama, protokolün geleneğe dâhil olmak yerine, onu siyasi vb. amaçlarla yönlendirerek içini boşaltma ve dolayısıyla fakelore’a yaklaştırma kaygısından ileri gelmektedir. Aynı bilimsel kaygı, Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri için de duyulabilir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken iki husus vardır. Bunlardan ilki, daha önce de bahsedildiği gibi, bahsi geçen şenlik herhangi bir ticari kaygı güdülmeksizin gerçekleştirilmektedir. Kutlamanın bir canlandırma örneği olduğu ve bu canlandırmanın da belli bir sponsor tarafından desteklendiği düşünülürse, bu durumun çok da olağan dışı olmadığı görülecektir. İkinci husus ise, destekçi niteliğinde olan belediyenin, kutlamaya herhangi bir şekilde müdahale etmediği ve organizasyondaki ritüellerin tamamen Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi tarafından, gelenekteki ritüeller esas alınarak gerçekleştirildiğidir. Fakat Hıdırellez ateşinin protokol ile birlikte yakılması, protokolden önce yapılan uygulamaların protokole göre daha cansız olması ve protokolden sonra kutlamaların sona ermeye başlaması, kutlamaların halkla olan bağlantısını azaltmaktadır. Bu durum şenlikte *fakelore* olarak kabul edilebilecek bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Folklorun sahteliği konusunda tartışılan kavramlardan bir diğeri “geleneğin icadı” veya “icat edilmiş gelenek”tir. Metin Ekici geleneği, “Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı” (2011: 20) olarak tanımlar. Ekici, yapmış olduğu tanımda öncelikle geleneklerin zamana göre değişkenliği üzerinde durmakta ve bireysel yaratıcılığın her gelenekte var olduğunu vurgulamaktadır. Nebi Özdemir ise geleneği, “Geçmişten hareketle geleceğin kurgulanması, yaratılması ve yöneltmesi olarak tanımlamakta ve geleneğin kalıplarını yıkarak var olduğunu ve yaşadığını” (2012: 372) söylemektedir. Özdemir, yaptığı tanımda genel olarak geleneğin statik bir yapıda olmadığını ve geçmişle gelecek arasında bağlantı kurduğunu vurgulayarak geleneğin belli kalıplara bağlanmasına karşı çıkmaktadır. E. Hobsbawm tarafından ortaya atılan “icat edilmiş gelenek” ise, “Alenen ya da zımnen kabul görmüş kurallarla yönlendirilen ve bir ritüel ya da sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle doğal bir süreklilik anıştırır şekilde tekrarlara dayanarak belli değerler ve davranış normlarını aşılamaaya çalışan bir pratikler kümesi anlamında düşünülmelidir” (2006: 2).

Bu tanıma bakıldığında icat edilmiş gelenekle folklorun özelliklerinin büyük ölçüde benzediği görülmektedir. İcat edilmiş gelenek de tıpkı folklor gibi kabul görmüş kurallara, ritüellere ve geçmişle bağlantıya sahiptir. İcat edilmiş geleneğin bu özellikleri düşünüldüğünde onu “icat edilmemiş gelenek”ten ayırmak oldukça zor görünmektedir. Hobsbawm’a göre icat edilmiş gelenek; yeni durumlara uyarlanmış, eski durumları akla getiren formlara bürünmüş, ya da yarı zoraki tekrarlarla kendi geçmişlerini oluşturarak karşılığını bulan geleneklerdir (2006: 3). Hobsbawm’ın, icat edilmiş gelenek hakkında düşüncelerine bakarak onun bu kavramı olumsuzladığını söylemek mümkündür. Hobsbawm’ın olumsuzlamasının temel nedeni icat edilmiş geleneği anonim olarak değil, yapay olarak görmesidir. Oysaki Hobsbawm’ın “karşılık bulan gelenekler” sözü, anonimlik mevzu-sunu anlamsız kılmaktadır. Zira geleneğin, gelenek olup olmadığı aslında halk tarafından kabul görmesiyle ilgilidir. Bununla birlikte, bir geleneğin anonim olması gerektiğini savunmak üzerinde etraflıca düşünülmesi gereken bir konudur. Çünkü her geleneğin belli bir yaratıcısı vardır. Sadece bazı geleneklerin ortaya çıktığı zaman bilinmekte, bazılarının

ise bilinmemektedir. Geleneğin anonimliği ise aslında, ortaya çıkış tarihinin bilinmemesiyle ilgili bir durumdur.

Eric Hobsbawm, icat edilmiş geleneğin kısa bir zaman diliminde, belki de birkaç yılda ortaya çıkmış olan ve büyük bir hızla yerleşmiş “gelenekler”i de kapsadığına dikkat çekmektedir (2006: 2). Bu açıdan bakıldığında 2019 yılı itibariyle dokuzuncusu düzenlenen Hamamönü Hıdırellez Şenliği’nin de icat edilmiş bir gelenek olduğu savlanabilir. Fakat Hamamönü Hıdırellez Şenliği’nde, kutlama esnasında yapılan mitik ve ritüelistik atıfların, aslında bu geleneğin arkaik dönemlerden günümüze ulaşan Hıdırellez geleneklerinden ayrı düşünülmemesi gerektiğini de ortaya koyar. Nitekim Hıdırellez geleneği, daha önce de belirtildiği gibi hem Türkiye’de hem de Türk dünyasında yaygın bir şekilde kutlanan, tarihsel derinliğe sahip bir gelenektir. M. Öcal Oğuz ve Seval Kasımoğlu tarafından yayına hazırlanan *Türkiye’de 2005 Yılında Yaşayan Geleneksel Kutlamalar* adlı kitapta, Türkiye’nin yedi bölgesinden derlenen Hıdırellez kutlamalarına yer verilmesi, Hıdırellez’in yerel değil ulusal ölçekte ve günümüzde de yaygın bir şekilde kutlandığını göstermektedir. Hamamönü Hıdırellez Şenliği’nin de bu açıdan tarihsel derinliğe sahip olduğunu, yakın dönemde “uydurulmadığını” ve Hıdırellez kutlamalarının bir parçası olarak yeniden canlandırılıp aktif hâle getirildiğini söylemek mümkündür.

Buradan yola çıkarak Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri’ni icat edilmiş bir gelenek olarak değil, belli ritüeller aracılığıyla kente uyarlanmış / uyarlanmak istenmiş bir gelenek olarak yorumlamak daha doğru olacaktır. Buradaki kutlamalara katılan halk, gerek dilek dilerken gerekse burada sergilenen tahıl tanelerini evlerine bolluk ve bereket getirmesi amacıyla yanlarında götürürken hep bir kutsiyet ve inanma duygusu içindedir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere halk, Hamamönü’ndeki kutlamaları yalnızca eğlence amaçlı tasarlanan “icat edilmiş bir gelenek” olarak görmeyip içinde barındırdığı kutsiyeti de hissederek gelenekteki Hıdırellez kutlamalarına oldukça yakın bir şekilde algılamaktadır. Yine Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri’nin katılımcıları, bunu resmî bir otoritenin zorlamasıyla değil, tamamen kendi motivasyonlarıyla, tıpkı gelenekteki Hıdırellez katılımcıları gibi, belli bir heyecan içinde gerçekleştirmektedirler.

Bununla birlikte, Selcan Gürçayır Teke’nin de belirttiği gibi, “Halk biliminin bütün uygulama alanları gibi Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri de gelenek icatlarına ve ‘fake-lore’a açıktır.” (2016: 58). Fakat Hıdırellez gibi geleneklerin, kent ortamına adaptasyonu oldukça zordur. Örneğin gelenekte yer alan ve Hıdırellez’in kutlama mekânı olan “Hıdırlık” yerleri yeşil ve etrafından akarsu geçen yerlerdir. Fakat bu tür bir yeri, kent ortamında bulmak oldukça güçtür. Dolayısıyla uygulamada yalnızca yeşil bir alan kutlama mekânı olarak seçilebilmektedir. Bu durum, geleneğin “sahteliği”nden ziyade uygulamada karşılaşılan zorluklarla ilişkilidir. Bununla birlikte Hamamönü Hıdırellez Şenliği’nde yer alan Dede Korkut Hikâyelerinin canlandırılması, Karagöz gösterisi gibi Hıdırellez kutlamalarında yer almayan uygulamalara yer verilmesi, ticari bir amaç güdülmeden, festivalin ilgi çekiciliğini artırmaya yönelik bireysel yaratıcılıkla ilişkilendirilebilecek uygulamalardır. Bu tür bireysel yaratıcılıkla ilişkili öğeler de uygulamalı halk biliminin doğasında olan olgulardır. Aslında gelenekteki bir ögenin, bütün özellikleri çağdaş kentte temsil edilme problemi uygulamalı halk biliminin de çıkış noktasını oluşturmaktadır. Ayrıca fakelore ve gelenek icadıyla ilişkilendirilebilecek bu tür uygulamalar, Gürçayır Teke’nin de ifade ettiği gibi, geleneğin günümüzdeki yaşama imkânıdır ve burada birçok geleneksel bilgi

yeni bir aktarım ortamı bulmaktadır (2016: 58). Dolayısıyla Hamamönü Hıdırellez Şenliği'ni fakelore veya icat edilmiş gelenek gibi "uydurma" olgusuna atıf yapan kavramlar kapsamında değil, değişimi / dönüşümü esas alan uygulamalı halk bilimi çalışmaları dâhilinde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

1953 yılında Benjamin Botkin tarafından kavramsallaştırılan uygulamalı halk bilimi⁶, üniversitelerde teorik anlamda verilen halk bilimine ilişkin bilgilerin, gündelik yaşama ve ihtiyaçlara uygulanması ile halkbilimcilere özellikle kamu ve özel sektörde istihdam fırsatları doğurmuştur (Gürçayır Teke, 2016: 51). M. Öcal Oğuz, uygulamalı halk bilimi alanının folklorun denenene kuramların yararsızlığından kurtararak uygulanabilir bir yararlılığa yönlendirme amacıyla ortaya çıktığını vurgulayarak bu alanın ortaya çıkışının İkinci Dünya Savaşı sırasına denk geldiğini belirtir (2013: 42). Oğuz'a göre, uygulamalı halk bilimi çalışmalarının ortaya çıkmasının temel amacı, folkloru işlevsel bir yapıya büründürme çabalarıdır. Bu bağlamda Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'ni de uygulamalı halk bilimi kapsamında değerlendirme mümkündür. Zira bahsedildiği gibi Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri geleneği esas alan bir yapıdadır. Daha açık bir ifadeyle uydurulmuş bir gelenekten ziyade dönüşüme uğramış bir geleneği temsil etmektedir. Geleneğin zamana ve mekâna göre uğradığı değişiklikleri bu bağlamda fakelore olarak görmek ve bu durumu olumsuzlamak, geleneğin yapısıyla ters düşmek anlamına gelmektedir. Örneğin âşıklar kahvesinde sürdürülen âşıklık geleneği, Türklerin yarı göçebe yaşam tarzına sahipken sürdürdüğü ozanlık geleneğinin dönüşmüş bir şekli olduğu birçok araştırmacı tarafından kabul edilmiş bir durumdur. Nasıl ki âşıklık geleneği, ozanlık geleneğinin dönüşmüş bir şekli olarak düşünülüp bu durum olumsuzlanmıyorsa, Hamamönü Hıdırellez Şenliği de gelenekte yer alan Hıdırellez kutlamalarının dönüşmüş bir şekli olarak kabul edilmelidir.

Çiğdem Günü ile ilgili bir yazısında Oğuz, Çiğdem Günü üzerinden yeniden canlandırmanın özü ve özellikleriyle, kültürel mirasın genç ve gelecek kuşaklara başarıyla aktarıldığını söylemenin mümkün olmadığını, buna karşın daha çok üniversite çağındaki gençler arasında da olsa kırlara çıkma, topluca eğlenme, unutulmuş kültürel mirasın bir şekilde farkına varma, doğa ve çevre bilinci edinme, grup kimliği ve aidiyet duygusu kazanma gibi birçok olumlu yönünün olduğu sonucuna varmıştır (2014: 38). Oğuz'un ulaştığı sonuçların benzerlerini Hamamönü Hıdırellez Şenliği'nde de görmek mümkündür. Şenlik organizasyonunda görev alan üniversite öğrencilerinin kazandığı grup bilinci, aidiyet, çevre ve doğa sevgisi gibi özellikler, şenliğe katılan halka da aktarılmakta ve böylece festivalin en büyük misyonundan biri tamamlanmaktadır.

Bununla birlikte fakelore ve geleneğin icadı gibi kavramları esas alarak gelenekten beslenen veya gelenek temelli olan çağdaş uygulamaları, uydurma folklor ürünleri olarak olumsuzlamak gerekmektedir. Zira fakelore ile folkloru kesin çizgilerle birbirinden ayırmak olası görünmemektedir. Dolayısıyla gelenekten beslenen bütün uygulama örneklerini, uygulamalı halk bilimi kapsamında değerlendirmeli ve bunları çağın gereklerine uygun, dönüşmüş bir folklor şeklinde tabir etmek gerekmektedir. Ankara'nın Altındağ ilçesine bağlı Hamamönü'nde kutlanan Hıdırellez Şenliği de ritüelistik, mekânsal, zamansal vb. birçok açıdan halk geleneğinde yer alan Hıdırellez kutlamaları ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Daha açık bir ifadeyle Hamamönü Hıdırellez Şenliği, birçok açıdan gelenekte yer alan Hıdırellez kutlamaları esas alınarak gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte bir geleneğin bütün özellikleriyle uygulamada yer almasını savunmak, folklorun değişim / dönüşüm özelliğine ve dolayısıyla dinamik yapısına da ters düşmek anlamına

gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında Hamamönü Hıdırellez Şenliği'ni de çağın gereklerine uygun, çağdaş bir bahar bayramı olarak uygulamalı halk bilimi çalışmaları kapsamında değerlendirmek, kültürün kuşaklararası aktarımı açısından daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

NOTLAR

1. Hıdırellez, Türkiye'de genel olarak 5-6 Mayıs tarihlerinde kutlansa da, bazı yörelerde şubat ayında kutlandığına dair bilgiler de vardır. Tunceli ve Erzincan bölgesinde "Hızır Cemi" adıyla şubat ayında gerçekleştirilen gelenekler için bk. (Oğuz ve Kasımoğlu, 2005: 19-20). Yine Kars bölgesinde yaşayan Karapapak Türklerinde şubat ayında kutlanan Hıdırellez için bk. (Aslan, 2015a).
2. Makale kaleme alındığı zaman Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri'nin en son sekizincisi düzenlenmişti. Yazının editörlük süreçleri devam ederken şenliğin dokuzuncusu da gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle veriler dokuzuncu Hıdırellez Şenliği'ne göre güncellenerek verilmiştir.
3. Dokuzuncu Hamamönü Hıdırellez Şenliği'ne kadar kutlamalar, 5 Mayıs'ta tam gün ve 6 Mayıs'ta yarım gün olacak şekilde iki farklı günde kutlanırken dokuzuncu şenlikte tek gün olarak 5 Mayıs tarihinde kutlanmıştır.
4. 2019 yılında dokuzuncusu gerçekleştirilen Hamamönü Hıdırellez Şenliği'nin afişi.

5. Hıdırellez şenliğinde yer verilen Karagöz gösteri, masal anlatımı, çocuk oyunları gibi uygulamaların birçoğu, Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi'nde, müze çalışanları tarafından gelen ziyaretçilere icra edilmektedir. Hıdırellez günü yapılan uygulamalar da yine Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi tarafından organize edilmektedir.
6. Folklor araştırmalarını üç boyuta ayırarak inceleyen Ekici'ye göre ilk boyut "tespit", ikinci boyut "derleme", üçüncü boyut ise "temsil ve sunum"dur (2003: 72). Bu tespitten hareketle uygulamalı halk biliminin, folklor araştırmalarının üçüncü boyutunda yer aldığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aslan, Erkan. "Karapapak-Terekeme Türklerinde Hıdırellez Geleneği". *Millî Folklor*, 108 (2015a): 210-213.
- Aslan, Erkan. *Keloğlan Animasyon Filmi Örneğinde Kültürel Animasyon ve Kültür Ekonomisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2015b.
- Bascom, R. William. "Folklorun Dört İşlevi". Çev. Ferya Çalış. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Haz. M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır Teke. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2014: 71-86.
- Çay, Abdulhaluk. *Hıdırellez "Kültür ve Bahar Bayramı"*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Çobanoğlu, Özkul. *Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.

- Dorson, M. Richard. "Folklore ve Fake Lore." *Folklorun Sahtesi: Fakelore*. Haz. Selcan Gürçayır. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2007: 11-32.
- Dundes, Alan. "Fakelore Fabrikasyonu" *Folklorun Sahtesi: Fakelore*. Haz. Selcan Gürçayır. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2007: 71-86.
- Dundes, Alan. "Halk Kimdir?". Çev. Metin Ekici. *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. Haz. M. Öcal Oğuz vd. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2006: 11-26.
- Ekici, Metin. "Halk Bilimi Araştırmalarında Üçüncü Boyut". *Milli Folklor*, 60 (2003): 72-77.
- Ekici, Metin. *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2011.
- Fishwick, W. Marshall. "Paul'un Oğulları Folklor mu Fakelore mu?" *Folklorun Sahtesi: Fakelore*. Haz. Selcan Gürçayır. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2007: 23-34.
- Gürçayır Teke, Selcan. "Değişen Kültürel Mekânlar, Dönüşen Gelenekler: Ankara'da Hıdırellez Kutlamaları ve Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri". *Ankara Araştırmaları Dergisi*. 4(1), (2016): 44-59.
- Gürçayır, Selcan. "Önsöz". *Folklorun Sahtesi: Fakelore*. Haz. Selcan Gürçayır. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2007: 7-10.
- Hobsbawm, Eric. "Giriş: Gelenekleri İcat Etmek". *Geleneklerin İcadı*. Der. Hobsbawm, Eric ve Terence, Ranger. Çev. Mehmet Murat Şahin. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006: 1-18.
- Kirshenblatt-Gimblett, Barbara. "Hatalı İkilikler". *Folklorun Sahtesi: Fakelore*. Haz. Selcan Gürçayır. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 2007: 51-69.
- Kodish, Debore. "Altmışlı Yıllarda Olgunlaşma Üzerine". Çev. Yasin Burak Sönmez. *Uygulamalı Halk Bilimi*. Haz. M. Öcal Oğuz vd. Ankara: Geleneksel Yayıncılık. 2014: 197-208.
- Kutlu, Muhtar. "Umudun Efendisi Hızır ve Hıdırellez". *Komşu Kültürler ve Diyalog Balkanlar, Bulgaristan ve Türkiye*. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 2012: 91-95.
- McLuhan, Marshall. *Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu*. Çev. Gül Çağalı Güven. Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2014.
- Ocak, A. Yaşar. *İslam-Türk İnançlarında Hızır yahut Hızır-İlyas Kültü*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012.
- Oğuz, M. Öcal. "Çağdaş Kentte Yeniden Bir Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü". *Milli Folklor*, 101 (2014): 25-39.
- Oğuz, M. Öcal. "Çok Uluslu Hıdırellez: Sınırlar ve Sorunlar". *Milli Folklor*, 125 (2020): 35-45.
- Oğuz, M. Öcal. *Küreselleşme ve Uygulamalı Halk Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2013.
- Oğuz, M. Öcal. ve Kasımoğlu, Seval. *Türkiye'de 2005 Yılında Yaşayan Geleneksel Kutlamalar*. Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını, 2005.
- Özdemir, Nebi. *Medya, Kültür ve Edebiyat*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- Reuss, A. Richard. "“That Can't Be Alan Dundes! Alan Dundes Is Taller than That!": The Folklore of Folklorists". *The Journal of American Folklore*, 346 (1974): 303-317.
- Sax, Boria. "The Tower Ravens: Invented Tradition, Fakelore, or Modern Myth?" *Storytelling, Self, Society*, 6: 3 (2010): 231-240.